

K zasvěcení pobočky ve Vratislavi

Rudolf Steiner

Vratislav, 15. června 1909

Ve slovech, která se mají říci k zasvěcení pobočky, je cennější objasnit účel a cíl duchovně-vědecké práce, než přinášet významná odhalení tajemství vyšších světů.

Chceme-li si představit, jaký význam má pro lidskou duši duchovně-vědecký světový názor, musíme obrátit své pohledy k různým oblastem.

Představte si člověka 13. až 14. století. Takový člověk žil v době, kdy ještě nebylo vynalezeno umění knihtisku, jímž se v novější době projevil tak mocný vliv na lidskou duši. Představte si tedy jednou člověka oné doby a položte si otázku, co se odehrávalo v jeho duši, když např. obrátil své oči k obloze. Ten člověk, jehož názory nebyly ještě ovlivněny nahromaděným věděním a materiální učeností, jako je tomu u člověka žijícího dnes, viděl ve dne prostor prozářený Sluncem a v noci prosvěcovaný třpytem hvězd, a tehdy jeho duše cítila světový prostor provanutý duchovními silami a duchovními bytostmi. Cítil je. Tehdejšími kulturními prostředky v něm vznikaly představy božsky-duchovních skutečností, a on je bezprostředně cítil. A tak tomu také bylo, když na jaře viděl vyrůstat ze země rostliny. Jeho duše cítila tuto přírodu zjasněnou a naplněnou božsky-duchovními bytostnými silami.

Toto vycit'ování, tento bezprostřední pocit duchovních bytostných sil ustupuje stále víc do pozadí, čím více se blížíme dnešní době. Zde se nemíní pěstovat snad odmítavou kritiku dnešní doby, neboť ustupování tohoto citění je provázeno vznikáním jiného druhu poznávání přírody, více rozumového, zevního pozorování světa, a je naprosto správné, že se tím lidé učili prací dosáhnout ovládnutí přírodních sil, probádat mikroskopem svět v malém a dalekohledem sledovat hvězdy v jejich běhu prostorem. Je správné, že jsou lidé hrdi v jistém směru na to, jak mohou ještě víc vystupňovat ovládnutí přírodních sil. Ale chceme si také zároveň ujasnit, že tímto se všechny podněty lidstva staly jinými. Když se člověk dříve díval ke hvězdám, říkal si: Cítím ve hvězdách něco božsky-duchovního. Dnes naopak vidí jen fyzická tělesa, a představovat si něco božsky-duchovního je pro dnešního člověka obtížné. Lidstvo skutečně ztratilo porozumění pro toto božsky-duchovní zření. Prestože přece jen pravdou, že i dnes je mnoho duší, které jsou v poznání něčeho božsky-duchovního podivuhodně dotčeny. Ó, taková duše žízní po představě, jak je prostor vyplněný božským duchovem, vyplněný duchovní silou, a má touhu toto božství poznat.

Nyní však dospěl zmíněný materiální vývoj tak daleko, že právě ti nejvážnější a nejhrolivější badatelé pravdy se v poslední době poněkud dostali k předpokladu, že může být jen dětinským pojmáním pocit'ovat ve světě něco božského, a lidstvo by teď mělo vstoupit do zralejšího věku, kdy překonaná stanoviska by se měla odsunout stranou. Tak už dítě ve škole bude vystaveno roztržce, která vede k nehlouběji sahajícím následkům pro život. Na jedné straně se bude dítěti dávat čistě materialistickým způsobem přírodovědecké vyučování a na druhé straně vyučování náboženské. Mezi oběma není žádný most, žádný spojovací článek. Co z toho bude v pozdějším životě? Může se říci, že celé lidstvo se tím rozdělí do dvou táborů, podle konsekvencí, které z této roztržky plynou. Na jedné straně pak budou ti, kteří se stali lhostejnými a už se o nic nestarají, a na druhé straně ti, kteří to berou tragicky, hloubají a přesto si nic neujasnějí, až nakonec nad rozřešením této životní hádanky zoufají. Do těchto dvou táborů se skutečně rozpadá myslící lidstvo. Snad už jen jednodušší povahy to jsou, které si ještě uchovaly jakési pocit'ování duchovna. Kdo se nedívá na všechno jen povrchně, ten ví, že

právě v polovině 19. století bylo největší nebezpečí úplného zapadnutí lidstva do materialistického života. Celé ladění a citový stav člověka se stal cítěním a pociťováním materialistickým. V tom bylo pro lidstvo hrozná nebezpečí. Víte, co by zde nastalo, kdyby nezasáhla duchovní věda? Způsob myšlení by stále hlouběji klesal do materialistického proudu. Myšlenkové formy by stále více tvrdly a stávaly by se stále zkostnatělejšími, jejich ohraničení by se zostřovalo a stalo by se nezměnitelným, místo aby se v živém toku přizpůsobovalo. Žádný člověk by nedokázal mít pro někoho cit, a jen každý sám pro sebe by se cítil v právu a s každým jinak smýšlejícím a jinak cítícím by pohrdal a jej nenáviděl. Naprosto tuhé formy, zbavené lásky, by nabylo myšlení, a duch by nakonec byl tak zatlačen do pozadí, že připojení by provždy bylo učiněno nemožným, a cesta do duchovního světa by byla ztracena. Země by se stala Měsícem. Proto ti, kdo vidí do vyšších duchovních světů, přinesli lidem duchovní vědu. A z jakých zřidel proudí nauky určené k tomu, aby lidstvo zachránilo před tímto velkým nebezpečím?

Právě v den, kdy se má zasvětit nově utvořená pracovní skupina, je na místě něco o tom říci. Tato zřidla jsou pro většinu lidí ještě ukryta, ale ponenáhlu se stanou stále zjevnějšími. Z těchto zřidel však byla založena duchovní věda. A co tato duchovní věda říká? Říká mnohé, co obyčejný člověk svými obyčejnými smysly nevnímá. Kupř. říká, že člověk se neskládá jen z těla zevně viditelného, ale že je čtyřčlánkový, že kromě viditelného těla vlastní také pro obyčejné lidi neviditelné tělo životní neboli éterické, dále tělo pociťové neboli astrální, a za čtvrté své „já“, které jde od vtělení k vtělení, aby po dlouhé době tento postupující vývoj dokončilo. Ještě víc nám říká duchovní věda. Říká nám např., že i sama Země prochází vývojem od vtělení ke vtělení, vývojem kosmické povahy. Dále nám říká, že Slunce a planety hrají v tomto vývojovém procesu nejdůležitější úlohy, a že bytí všech těchto světových těles a jejich dějů souvisí s existencí duchovních bytostí. Co to všechno je? Kde jsou zřidla těchto pravd? Přicházejí od zasvěcenců. A kdo jsou zasvěcenci? Jsou to ti, jejichž duchovní oči jsou otevřené, a mluví o duchovních světech proto, že tyto duchovní světy znají. Jsou vidoucími mezi slepci. Už Fichte činil nářky na tento poměr, a vskutku jsou duchovní věci pro vidoucího člověka tak skutečné jako věci hmotné, dokonce ještě mnohem skutečnější, neboť hmotné věci jsou pro něho výrazem (*projevem*) těch duchovních. Mnozí lidé ovšem řeknou, když jasnovidný člověk mluví o éterickém těle, těle citivém atd. a o jiných projevech duchovního rázu, že je to snílek a fantasta, považující teorie a hypotézy za skutečnosti. Jasnovidec plně chápe, že ti, kdo nejsou vidoucími, mohou činit takové námitky. Ve společnosti fyzicky slepých lidí se může sebevíc a sebezpěšněji mluvit o barvách a světle, pro slepce to zůstane teorií, ale pojem, opravdový pojem skutečnosti barvy a světla také nemůže fyzicky vidoucí člověk zjevit fyzickému slepci. K tomu by museli mít slepci možnost vidět sami, a také může vzejít svět světla teprve slepci úspěšně operovanému. Pokusme se představit si tento poměr ještě v jiném obraze. Představme si, že bychom měli před sebou velkou nádobu s vodou, a chceme předpokládat, že existuje člověk, který by nemohl svými smysly vidět nebo pociťovat, vůbec nějak vnímat vodu. Pro tohoto člověka by ta nádoba byla prázdná. Dál předpokládejme, že by se mohlo nějak zařídit, aby na tu vodu působily mrazivé proudy, které by ji přivedly k zamrznutí.

Nejprve by vznikaly sem a tam ledové jehličky, které se pak mohou sbalit v ledové hroudy. Protože však led je pevné těleso, mohl by ten člověk, který nevnímá vodu, tyto vznikající ledové útvary vnímat. Co teď vlastně vidí? Vidí, že vzniká led. Ale z čeho vzniká? Z ničeho. Tak stojí zasvěcenec ve svém poměru k druhým lidem. Kde tito lidé nevidí nic, on něco vidí. Avšak lidé říkají: Jak mohu věřit něčemu, co nemohu přezkoušet? A protože to nemohu, jaký účel by vůbec mělo takovými věcmi se zabývat, pouštět se do nich? - K tomu požadují zvláště filosoficko-monističtí dogmatici toto: nejprve aby bylo připuštěno vše, co tvrdí oni sami, a za druhé, že nikdo nesmí vědět víc, než oni sami vědí. Stavějí se jako neomylní lidé, kteří mohou určovat hranice poznání. Pravý zasvěcenec nikdy nebude popírat vědecky probádané skutečnosti, naopak pravdy a zásluhy vědy

příznivě uznává. Ale nemůže připouštět, že by vědecký dogmatik mohl stanovit hranice poznání. Vědec je, v protikladu k víře, pyšný na vědění. Ale když se tu mluví o víře a nevíře a vědec míní, že výsledky jeho bádání jsou oproštěny od víry, pak se mýlí. Je prostě nemožné něco vybádat a učit, aniž by se tomu věřilo. Vezměme si např. nauku o buňkách. Máme v knihách pěkně vyobrazené buňky, dělení buněk, jejich život a tak dál, jasně a zřetelně, se všemi podrobnostmi. Ale kdo z nás to s takovou zřetelností už sám viděl? Všichni věříme, že to takové je. Sami univerzitní učitelé, kteří takového něco vyučují, viděli to všechno jen v nejvzácnějších případech, a přece o tom učí. Nemohli to sami vidět proto, že se to tak obtížně a zřídka pozoruje, takže jen nemnohým jedincům se to podaří vidět, a pak, že ve skutečnosti to vůbec není tak jasné a zřetelné, jak to vyhlíží na těch vyobrazeních. Nebo pomysleme na embryologii. Domníváme se, že v každém okamžiku těhotenství víme úplně přesně, jak embryo vypadá. Ale jak málokdy je badateli možné nahlédnout dovnitř, snad jen při nějakém náhlém případě smrti, který nastal právě v určitém okamžiku těhotenství. Jak mnohý z těchto badatelů to neviděl, co sám učí. A dokud to sám neviděl, musí tomu věřit, a ostatní s ním. A přesto vznáší k duchovní vědě požadavek, že se nemá věřit, a nikdo nemá vědět víc než on sám. Podstata zasvěcence spočívá v tom, že může vidět do duchovního světa. U zasvěcenců se nacházejí zřídla duchovně-vědeckého poznání.

Jenže k čemu je to těm, kteří toto poznání nevlastní? To se může osvětlit přirovnáním. Pohleďte na tuto kamna! Teď si představte, že se někdo postaví před ta kamna a řekne jim: Byla jste stvořena k vyhřívání, rozpomeňte se tedy na své poslání a učiňte v této světnici teplo! - Učiní to? Bude taková řeč k něčemu dobrá? Nebude. Kamna se nepohnou. Ale bez mluvení přinesme dřevo a uhlí a zatopme, - pak ta kamna splní své poslání.

Tak je tomu se sdělováním duchovně-vědeckých pravd. Ty jsou topivem pro lidskou duši. Po tisíciletí se lidem káže morálka a říká se jim: Buďte dobří, milujte se! - Ale dělají to? Nevyhlíží to vzdor všem křesťanským naukám církve dosti špatně? V jednom jihoněmeckém městě mně kdysi řekl jeden farář: Co tu říkáte o evangeliích, proti tomu nemohu vůbec nic namítat, ale jaký to má účel tu a tam vytvářet malé duchovně-vědecké skupinky, když přece církev provádí praktickou výchovu v největším měřítku? - Jistě, kdyby měl ten farář pravdu, pak by to skutečně nemělo žádný účel. Jenomže pravdu nemá, neboť kdyby církev svou úlohu v celém rozsahu plnila, odkud se pak bere neustále ještě tolik špatností? Chodí vůbec všichni lidé do kostela? Kostel právě nekáže praktickou morálku, ale morálku kamen. V dnešní době už není mnoho lidí, kteří se stanou na pouhou domluvu lepšími. A navíc právě ti nejschopnější lidé se od církve odvrátili. Kdyby to tak pokračovalo, bylo by množství stoupenců církve stále skromnější a skromnější, a materialismus by se šířil stále víc, až by jednoho dne z církve mnoho nezůstalo. K tomu právě přišla duchovní věda, stala se nutností, aby se opatřilo topivo. Tato věda je topivem, neboť pouhé sdělení skutečností z duchovních světů působí přitažlivě a povzbudivě na duchovní vývin jednotlivce, povzbudivě nejen ve vztahu k morálce, ale i k duchovnímu zření.

Také mezi duchovními badateli jsou takoví, kteří se domnívají, že člověk by měl být jen dobrý a ušlechtilý a usilující o dokonalost, a pak by se duchovní oči nakonec otevřely samy. Zároveň se domnívají, že se příliš nemusí dbát o sdělování vyšších pravd, jen se má čekat na možnost vlastního zření do chvíle, až se člověku závoj nadzvihne sám. Kteří tak uvažují, jsou na omylu. Zneuznávají charakter takových sdělení v jeho účinku jako topivo. Jde o to, aby se v duši probudily jisté záchvěvy, jichž by se jí jiným způsobem nebo samým od sebe nedostalo.

Co to ale je, co v člověku může vysvitnout, co má vysvitnout, když svůj správný vývoj pochopí a podporuje, jak si to duchovní věda staví za úkol? K tomu musíme přistoupit z daleké minulosti. Musíme se vrátit až do kultury staroindické, kterou

označujeme jako dobu sedmi rišiu. To byli v oné době zasvěcenci, kteří vedli vývoj lidí. Když ze svého duchovního zření přinášeli lidem zprávy něčeho nejvyššího, tak říkali: Vysoko nad veškerým jsoucnem existuje nepoznatelná, neprobádatelná příčina, existuje bytost nazývaná Višva-Karman, kterou však můžeme jenom tušit. Je nám příliš vzdálená, než abychom ji mohli poznat. Přesto však až po nás, daleko později, bude se přibližovat lidstvu. Potom v kulturní epoše mnohem starší mluvil jiný zasvěcenec o této bytosti. Byl to Zarathustra, ne ten historický, ale jeho předchůdce. Když mluvil k národu ve své staroperské svaté řeči, jejíž nádhera se dnes sotva dá znázornit, tak říkal: Vidím nejvyšší bytost ve Slunci, kolem Slunce. Je v atmosféře Slunce! - A proto ji nazval Ahura Mazdao, velká aura, v protikladu k člověku, k malé auře. Poznal v té velké auře protějšek nebo vzor pro malou auru, pro člověka. Ahura Mazdao je Ormuzd. A Zarathustra kázal, že Ahura Mazdao se jednou stane zjevným v člověku. To viděl dopředu. Ale také viděl, že jsou v člověku síly, které ho od zjevení této nejvyšší bytosti v něm vzdalují a jsou mu překážkou. Tuto bytost označoval jako Ahrimana, jako zlo.

Ještě později, v jiné kulturní epoše, máme opět jednoho velkého zasvěcence. Tomu se to poznání přiblížilo ještě víc. U rišiu byla nejvyšší bytost jaksi v nesmírné vzdálenosti skrytá ve světovém prostoru, u Zarathustry postoupila až ke Slunci, u Mojžíše však dosahovalo poznání už k hmatatelné blízkosti. V hořícím trnitém keři, který mluvil k Mojžíšovi, máme auru jako součást pozemského živlu. Mojžíš poznal, že nejvyšší bytost je na Zemi. Pro zasvěcence byla bytostí sestupující přes Slunce k Zemi. Teď žila v elementech. A když se Mojžíš té bytosti tázal, co má říct národu, pravila mu: „Já jsem ten, který jsem já, Jahve“. Tím máme vysvětlení, že ta bytost přišla, aby se vyvíjela v lidském „já“. Tenkrát tomu ještě tak nebylo. Člověk tenkrát dosud nepřivedl k vývinu ve svém nitru vědomí toho nejvyššího. Ale Mojžíš věděl, že se to má stát.

A ještě později přišel jiný člověk, který se stal jasnovidným: Pavel. Ten věděl, že v Ježíši Kristu byla tato nejvyšší bytost vtělena. Ale nemohl uvěřit, nemohl pochopit, že tato bytost musela umřít na kříži. Zde byl zasvěcen. Že zasvěcen být mohl, za to vděčil zvláštní okolnosti, že byl předčasně narozený. Člověk narozený dřív, když nebyl donošený plných devět měsíců, je někým, kdo nesestoupil tak hluboko do hmoty, takže pohlednutí do duchovního světa je pro něho snazší. A když se stal Pavel jasnovidným, poznal, že v Kristu žila nejvyšší bytost. Nyní skutečně ožila v člověku. Proto říká Kristus při poslední večeři: „Chléb je mé tělo, víno je má krev.“ Chléb: to je Země; víno, rostlinná šťáva: to je duch.

Ať sem chtěl jsem vás dnes přivést, abych vás nechal pocítit, jaký význam to má, že taková bytost se přiblížila Zemi, že se k ní snížila. A to se stalo na Golgotě. Skutečně se tato bytost rozlila na Golgotě přes Zemi? K tomu pozorujme a srovnajme dobu řekněme šest set roků před narozením Krista s dobou šest set roků po narození Krista. Co se zde událo, v čem záleží rozdíl?

Šest set roků před Kristem žil Buddha. Žil v královském paláci. Pak odtud vyšel ven, odebral se do kraje a poznal stáří, nemoc, chudobu, smrt, mrtvolu. Viděl, že celý lidský život je utrpení: Stáří je utrpení, nemoc je utrpení, chudoba je utrpení, smrt je utrpení, narození je utrpení, žít odloučeně od těch, které milujeme, je utrpení, zkrátka všechno bytí je utrpením. - Tak si říkal a učil národ: Máte se odnaučovat žít po životě. - Zde tedy máme beznadějně zřeknutí se stvořeného světa. Ale o šest set roků později nadešla Golgota. Vidíme jako symbol vztyčený kříž a na tom kříži lidskou mrtvolu. A lidé pak vzhlízejí nahoru k mrtvole a tuší, že je to vyléčení ze všeho utrpení. To je rozdíl. Ve smrti už lidé nespátřují příznak utrpení, ale vyléčení z utrpení. Nad tím, co je tu v životě, mohou zvítězit. A to značí: bereme s sebou určitý plod do jiného života.

Když člověk pochopí, že zrození a život není utrpením, nýbrž dává možnost dostat se z utrpení ven, kdy život dává příležitost vyvíjet ducha, který vede ven ze všeho utrpení, tedy ani stáří už není utrpením, ale přibližováním k plodu života, smrt už není utrpením, ale vysvobozením. Nebýt spojení s těmi, které milujeme, už není utrpením, když jsme se spojili s Kristovou bytostí veškeré lásky a všechny bytosti ve všech světech zahalujeme svou láskou.

To vše se cítilo šest set roků po Kristu, a od té doby se člověk mohl cítit spojený s Kristem, slunečním duchem, jenž je také duchem Země, který tak jako prostupuje Zemi, tak proniká i každého z nás a probouzí v naší duši vlídnost, teplo a lásku, probouzí lásku ke všemu a přetváří Zemi.

A protože duchovní věda sdělováním duchovních pravd nevyučuje morálce, ale zakládá morálku praktickou, bude pro nej modernějšího člověka budovat most, který vede do duchovního světa. Je možné, že lidé stojící na vrcholu dnešní kultury, vedoucí osobnosti průmyslu a učenosti udávající tón, budou se usmívat nad těmito malými duchovně-vědeckými skupinami a tomu, oč se v nich usiluje. Nechejte je, ať si myslí, co chtějí! Také byl kdysi mocný římský kulturní svět, ten starý císařský Řím, který obdivujeme v jeho zříceninách ještě dnes. Staré obrovské Koloseum bylo místem, kde se zapalovalo kadidlo, aby se překryl vystupující zápach z masa křesťanů tam roztrhaných divokými zvířaty. To byl starý Řím nahoře, na denním světle. A dole? Sestupme dolů do katakomb! Tam nacházíme první vyznavače křesťanství, mystéria Golgoty, pronásledované a opovrhované. Tam dole skrytí uctívají Krista, tam konají své symbolické úkony, tam dole jsou zakládány první křesťanské obce. Ačkoli mají počtem a opovrhování, přece nezoufají. Tam dole je malý zástup opovržený a zavržený, zde nahoře je velký zástup, který udává tón. O několik století později už starého Říma není, ale kteří byli tam dole, dolní svět, ten vystoupil nahoru.

Tak i duchovní věda za několik staletí vystoupí nahoru nad průmysl, učenost a dnešní lidské vztahy. Nepocítujte to však v pýše, ale s pokorou, když se ve svých malých skupinách přirovnáváte k podzemnímu Římu. A když si malujete, že dnešní skvělá věda se před duchovní vědou rozplyne, pak si to malujte jen s pokorou. Když si tento pocit od této hodiny vezmete s sebou, aby vždy zůstal ve vás živým, pak budete spolupracovat na rozšíření všeobecné lidské lásky, a potom se vnoříte do nové kultury.

Volám ke všem dobrým duchovním silám, necht' nad touto nově založenou pracovní pobočkou bdí a vám pomáhají dosáhnout cíle a ulehčit vaší práci.